

Стрельбицька Світлана Михайлівна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки та
освітнього менеджменту,
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради»,
м. Одеса, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1085-2456>
lawyerkonsult@gmail.com

РОЛЬ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

***Ключові слова:** праксеологія, праксеологічний підхід, професійна компетентність, неперервна освіта*

В останні роки спостерігаються стрімкі та динамічні перетворення у системі освіти України, які безпосередньо пов'язані з визнанням педагога здатним до творчого мислення та самореалізації, такого що має потребу у постійному й систематичному професійному розвитку, саморозвитку та самовдосконаленні. Через те, одним із перспективних напрямів розвитку освіти є підвищення професійної майстерності, створення методично забезпеченої системи розвитку й саморозвитку особистості, поширення передового педагогічного досвіду та створення інноваційного освітнього середовища. Важливу роль у цих напрямках відіграє неперервна освіта, яка дозволяє впродовж усього життя розвивати та вдосконалювати професійні компетенції та компетентності педагога для оновлення змісту педагогічної діяльності відповідно до освітніх потреб, вимог роботодавців, суспільства, регіональних і глобальних пріоритетів. Вимоги, які сьогодні висуваються до педагога, роблять актуальною проблему розвитку його професійної компетентності. В реаліях сьогодення, педагог повинен бути здатним адаптуватися до змін, які відбуваються в сучасному світі, зокрема освітній галузі, виконувати нові професійні обов'язки та завдання, забезпечувати якість освітнього процесу, здійснювати всебічне сприяння та супровід здобувачів. Відтак, нині потрібен педагог, який здатний свідомо обирати цілі реалізації свого професійного шляху на основі особистісного інтересу у неперервному розвитку педагогічної майстерності, вдосконаленні професійної діяльності, розробці

стратегії кар'єрного зростання. За таких умов, також підвищуються вимоги й щодо якості професійної компетентності педагога, у структурі якої є прагнення до особистісного й професійного саморозвитку, здатність визначати й реалізовувати пріоритети власної діяльності, з'ясувати способи її вдосконалення на основі самооцінювання та готовність до вибору інноваційних педагогічних технологій. Наголосимо, головна увага у інноваційних педагогічних технологіях приділяється формуванню всебічно розвиненої особистості, яка виявляє ініціативу, чітко усвідомлює свої професійні цілі, відкрита для всього нового та інтенсивного розвитку здібностей до самоосвіти, самовдосконалення, самоуправління та саморегуляції. Зазначимо, що сформувати особистість такого педагога в системі неперервної освіти стає можливим саме за умов використання праксеологічного підходу, який оптимізує освітній процес, додає йому нової актуальності та передбачає вирішення поставлених завдань.

Проведений аналіз наукової літератури показав, що питання підготовки педагогів, формування та розвитку у них професійної компетентності, в тому числі в умовах неперервної освіти знаходиться в центрі уваги багатьох учених. Зокрема, проблемі професійної підготовки було присвячено наукові праці різних українських учених (В. Андрущенко, О. Бартків, І. Богданова, О. Глузман, І. Зязюн, О. Митник, Л. Хомич та ін.). Водночас, суттєвими є наукові розвідки учених, які працюють безпосередньо над розробкою нових моделей професійного розвитку педагогів (В. Базелюк, Л. Даниленко, Н. Клокар, В. Семиченко, Т. Сорочан, В. Супрун та ін.). Також, були вивчені та досліджені наукові праці учених, які висвітлювали проблеми з питань освіти дорослих, в яких було розглянуто професійну компетентність педагогів та умови її формування й розвитку, спираючись на аксіологічний, синергетичний, особистісно-орієнтовний, діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний і андрагогічний підходи (О. Аніщенко, Л. Ващенко, О. Дубасенюк, В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Пометун, В. Сидоренко, С. Сисоєва, Г. Яворська та ін.). У свою чергу, аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що в сучасних умовах у професійній освіті все ширше упроваджується праксеологічний підхід, який заснований на позиціях філософії дії (Й. Дерболоу, А. Еспінас, Т. Котарбінський, Л. фон Мізес, Є. Слуцький та ін.). Так, зусиллями сучасних дослідників у професійній освіті формується

праксеологічна парадигма, здійснюється праксеологізація освітнього процесу, зокрема підкреслюється значущість праксеологічного підходу при підготовці висококваліфікованих фахівців (Н. Бібік, О. Біда, О. Біляковська, М. Євтух, І. Зязюн, О. Кучай, Т. Кучай, А. Ліненко, І. Мельничук, В. Поліщук, Є. Проворова, Л. Романишина, Л. Романовська та ін.). Разом з тим, попри широке коло досліджень деякі питання означеної проблематики, все ще залишаються недостатньо вивченими та розробленими. Зокрема, нагальним є вивчення та обґрунтування ролі праксеологічного підходу у розвитку професійної компетентності педагога в умовах неперервної освіти.

Зазначимо, сучасна система неперервної освіти спрямована на вирішення складних завдань підготовки та/або перепідготовки кваліфікованих педагогів відповідно до потреб держави, суспільства та сучасного ринку праці з урахуванням професійно-важливих і особистісних якостей, обраного рівня чи ступеня вищої освіти, ціннісних орієнтацій та світогляду. Через те, головною умовою покращення системи неперервної освіти є постійний розвиток і вдосконалення професіоналізму педагога, зокрема його професійної компетентності. Це спонукає наукову педагогічну спільноту до постійного пошуку нових підходів щодо організації освітнього процесу, удосконалення змісту, структури, форм, методів і сучасних інноваційних технологій навчання. Зауважимо, особлива роль для забезпечення якісних і ефективних результатів професійної підготовки здобувачів освіти належить саме педагогу професіоналу. Перш за все, у такого педагога сформована професійна компетентність, яка поєднує сукупність знань, умінь, навичок та особистісних характеристик, керуючись якими, він здатний і готовий виконувати свої педагогічні обов'язки. Водночас, від нього очікують єдності теоретичної й практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності з мінімальними ресурсними затратами, уміння моделювати та аналізувати освітній процес, якісно та результативно діяти, здатності до пошуку, обробки й використання інформації, критичного мислення, ефективного й креативного розв'язання різних проблемних ситуацій, готовності до розроблення проєктів і навчально-методичних матеріалів, організації й управління науково-дослідницькою діяльністю, професійної культури, здатності до рефлексії, прагнення до самовдосконалення, постійного спрямування до особистісного та професійного розвитку. Відтак стає очевидним, що нині

у суспільстві гостро виріс попит на компетентного, креативного, стресостійкого, вмотивованого, академічно й соціально мобільного та професійно успішного педагога нового покоління, що готовий здійснювати систематичний супровід освітнього процесу і здатний формувати конкурентоспроможного здобувача у сучасному динамічно мінливому світі.

За цих обставин, вважаємо, ефективно та якісне становлення педагога професіонала безпосередньо пов'язано із розвитком його професійної компетентності, що стається під час підготовки та/або перепідготовки у процесі неперервної освіти. Підкреслимо, у будь-якій діяльності, зокрема педагогічній, важливу роль для досягнення успіху відіграє наявність того чи іншого підходу. Так, за твердженням ученої О. Дубасенюк, підхід є тою фундаментальною основою діяльності, що спирається на певну концепцію процесу чи явища [2]. Завдяки наявності підходу виробляється конкретна позиція стосовно будь-якої педагогічної проблеми, яка передбачає використання відповідних засобів та способів практичної діяльності педагогом-практиком. Таким чином, для якісного та ефективного розвитку професійної компетентності, вважаємо за доцільне реалізовувати саме праксеологічний підхід, головними засадами якого є відповідність визначеним цілям, раціональність та ефективність, а його сутність полягає у вдосконаленні практичної діяльності з позиції максимальної доцільності. Зауважимо, що праксеологізація системи неперервної освіти передбачає визначення індивідуальних особливостей педагога на кожному етапі розвитку його професійної компетентності, а також пошуку ефективних механізмів, комплексів дій та інструментів орієнтованих на якісний результат.

По своїй суті праксеологічний підхід походить від науки праксеології, поняття якої в кінці XIX століття вперше застосував французький філософ та історик А. Еспінас, він запропонував ідею створення окремої навчальної дисципліни про фактори підвищення ефективності та корисності дій [6]. Підкреслимо, праксеологія визначає закономірності та умови досягнення раціональності та успішності трансформаційної активності педагога. Динамічні зміни у системі освіти призвели до ускладнення діяльності педагога та актуалізували застосування у педагогіці праксеологічної методології. Відтак, метою педагогічної праксеології є надання та поширення практико-орієнтованого методологічного знання про загальні принципи, способи, шляхи та інструменти ефективної,

раціональної й продуктивної педагогічної діяльності. Водночас, завдання педагогічної праксеології спрямовані на знаходження та встановлення методологічного знання про норми, принципи й закони ефективної діяльності, продуктивної роботи та результативності праці. Як зазначають учені В. Поліщук, Л. Романовська, педагогічна праксеологія концентрує увагу на дослідженні раціональної діяльності як такої для підвищення її ефективності [8]. Тим самим, її появу та становлення необхідно розглядати як продовження реалізації ідей організації ефективної, раціональної та зрештою досконалої професійної діяльності. Цікавими є наукові розвідки Т. Скорик, Н. Грицик з означеної проблематики, в яких учені окреслюють основні категорії педагогічної праксеології, зокрема «ефективність», «оптимальність» і «раціональність», а також поняття «мета», «план», «засіб», «метод», «результат», «якість діяльності», «раціональність», «дієвість», «продуктивність» [10]. Так, ефективність виступає як показник якості, що сприяє розвитку та вдосконаленню професійної компетентності педагога. Відтак, праксеологічний підхід виконуючи функцію методологічного орієнтира, допомагає педагогу перейти на новий рівень розвитку професійної компетентності за рахунок усвідомленого конструктивного виконання дій, спрямованих на досягнення мети з мінімальними ресурсними витратами. Підтримуємо точку зору ученої І. Мельничук яка стверджує, що система неперервної освіти в контексті праксеологічного підходу є інтегрованим освітнім середовищем підготовки та/або перепідготовки педагогів, яка розвивається з урахуванням необхідності найраціональнішого використання ресурсів та індивідуалізованої спрямованості освітньої діяльності. Разом з тим, компетентнісна основа неперервної освіти в сучасних умовах передбачає формування й оцінку її результатів на особистісному, метапредметному і предметному рівнях [5].

Також, цілком погоджуємось з дослідниками О. Біда, О. Кучай, Т. Кучай, які зазначають, що праксеологічний підхід дає можливість обирати оптимальні педагогічні технології, які спрямовані на розвиток професійної компетентності педагога [1]. До того ж, вважаємо, застосування праксеологічного підходу дозволить управляти розвитком професійної компетентності педагога, що обумовлено потребою пошуку резервів та шляхів підвищення результативності та ефективності цього процесу.

Праксеологічний підхід дозволяє виконувати обґрунтований аналіз результативності розвитку професійної компетентності, який може здійснюватися як самим педагогом, так і адміністрацією закладу освіти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між його діями та результатами які він отримав, виявляти конкретні причини ефективності та неефективності, визначати реальні шляхи її подальшого розвитку та вдосконалення, за необхідності здійснювати супровід і своєчасну корекцію. Крім того, він ще спрямований на розробку практичних порад і рекомендацій з отриманням інформації з різних галузей знань для вирішення питань пов'язаних із ефективним розвитком професійної компетентності педагога в процесі неперервної освіти.

Праксеологічний підхід для розвитку професійної компетентності педагога розглядаємо, як сукупність методів і засобів, які застосовуються для оптимізування діяльності її суб'єктів, передбачають визначення стратегії успішної педагогічної діяльності та створення нових науково-професійних знань, умінь і навичок для покращення освітнього процесу та досягнення високих результатів. Відповідно до вищезазначеного, основними функціями праксеологічного підходу у процесі розвитку професійної компетентності педагога виступають:

1) методологічна функція (визначає методи та засоби досягнення успішної педагогічної діяльності й генерування нових науково-професійних знань, умінь і навичок);

2) процесуальна функція (покращує освітній процес та розробляє стратегії досягнення якісних результатів в навчанні та педагогічній діяльності);

3) результативна функція (спрямовує на досягнення високих результатів неперервної освіти та педагогічної діяльності).

Очевидно що праксеологічний підхід в системі неперервної освіти допомагає оптимізувати освітній процес, сприяючи досягненню якнайкращих результатів та покращенню якості освіти.

Водночас, структурними складовими праксеологічного підходу для ефективного розвитку професійної компетентності педагога в умовах неперервної освіти є:

- мотивація,
- цілепокладання,
- послідовність вирішення завдань у вигляді визначених етапів,
- аналіз,

– оцінка та самооцінка результатів.

Всі складові є важливими, оскільки врахувавши їх, можна розробити власну систему етапів розвитку професійної компетентності та до кожного з них визначати технології, техніки й прийоми. Окремо підкреслимо, важливість аналізу, оцінки та самооцінки. Які дозволяють проаналізувати, надати оцінку та самооцінку отриманого результату у процесі розвитку професійної компетентності. Вважаємо, що тільки через всебічний самоаналіз, самооцінювання, цілеспрямоване моделювання умов і засобів удосконалення на підставі синтезу теоретичних знань та емпіричного досвіду можливо ефективно здійснювати розвиток професійної компетентності педагога в умовах неперервної освіти.

Як бачимо, праксеологічний підхід у контексті розвитку професійної компетентності педагога в умовах неперервної освіти відіграє доволі важливу роль. Цей підхід про діяльність і для діяльності, що допомагає зрозуміти, необхідність розвитку професійної компетентності та її застосування в освітньому процесі. Водночас, потрібно наголосити на важливих аспектах праксеологічного підходу для розвитку професійної компетентності педагога в умовах неперервної освіти. Найперше, орієнтація на практику, оскільки він спрямований на практичне застосування, затим що педагог навчає не тільки теоретичним знанням, але й те, як використовувати їх на практиці та допомагає розвивати навички вирішення конкретних завдань і проблем з якими здобувачі стикаються в освітньому процесі. Наступне, праксеологічний підхід сприяє розвитку рефлексії. Педагог повинен вивчати власну практику, аналізувати її та робити відповідні висновки що, в свою чергу, допоможе в майбутньому покращувати і вдосконалювати свою професійну діяльність. Далі, спонукає до активної взаємодії зі здобувачами освіти, за якої педагог розуміє, кожен здобувач унікальний і вимагає індивідуального підходу, що сприяє покращенню комунікативних умінь, навичок і розвитку співдії в освітньому процесі. Також, адаптація до модернізаційних процесів, адже педагог, який використовує засади праксеологічного підходу, більш готовий адаптуватись до оновлень в системі освіти, вивчати нові концепції, форми, методи й технології навчання та швидко реагувати на зміни потреб здобувачів і суспільства. Нарешті, усвідомлення важливості систематичного професійного самовдосконалення та саморозвитку, позаяк це необхідно щоб постійно залишатися актуальними та ефективними у

професійній діяльності. Як видно, праксеологічний підхід допомагає педагогу розвивати свою професійну компетентність, зосереджуючись на практичному використанні знань і навичок, рефлексії, активній взаємодії зі здобувачами освіти, адаптації до змін сучасних вимог освіти та суспільства та постійному самовдосконаленні. Цей підхід особливо актуальний в умовах неперервної освіти, де педагог повинен бути готовим до роботи з різними категоріями здобувачів і удосконалення своїх професійних компетенцій та компетентностей впродовж усього життя. Тож, виходячи з контексту педагогічної праксеології, якість діяльності педагога зумовлена результативністю в освітньому процесі, підвищенням його ефективності та успішним наданням актуальних освітніх послуг здобувачам.

Підсумовуючи, праксеологія, яка вивчає людську діяльність і засоби досягнення результатів в ній, стає важливим інструментом для розвитку професійної компетентності педагога та у підвищенні його професійної майстерності. У свою чергу, праксеологічний підхід допомагає педагогу зрозуміти, як його дії, обрані ним засоби та методи впливають на навчання й розвиток здобувачів освіти. Окрім того, сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу та розвитку навичок самоаналізу й саморефлексії. Таким чином, педагог застосовуючи праксеологічний підхід стає більш свідомим щодо своєї професії, постійно удосконалює свій рівень професіоналізму та свою діяльність. Використовуючи праксеологічний підхід у розвитку професійної компетентності усвідомлює, що це цілеспрямована діяльність, яка полягає в досягненні найкращих результатів за відповідних умов.

Насамкінець, в умовах неперервної освіти, де вимоги до розвитку професійної компетентності педагога постійно зростають, праксеологічний підхід допомагає адаптуватися до нових тенденцій у сфері освіти та удосконалювати професійні знання, уміння та навички, стимулює до постійного самовдосконалення, пошуку нових шляхів для її розвитку, що в свою чергу сприяє покращенню якості освітнього процесу у закладі освіти. Усвідомлення педагогом важливості бути здатним вчитися впродовж життя утворить можливість визначити свою мету та роль у професійному просторі, а визначення меж педагогічної діяльності позначить діапазон педагогічного досвіду та самосвідомості, що стане стартовою точкою підвищення його

професіоналізму й розвитку та вдосконалення професійної компетентності.

Окремо наголосимо, використання праксеологічного підходу у процесі розвитку професійної компетентності педагога в умовах неперервної освіти буде злагоджено інтегруватися з іншими загальнонауковими підходами, зокрема системним, діяльним, компетентнісним, особистісно-орієнтовним, комплексним, аксіологічним, анрологічним, синергетичним і акмеологічним, які безпосередньо пов'язані з різними напрямками його професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Біда О., Кучай О., Кучай Т. (2021). Практиологічний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців вищої школи України. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 61, 85-91. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-61-85-91>.

2. Дубасенюк О. А. (2016). *Методологія та методи науково-педагогічного дослідження*. Полісся.

3. Ілляхова М. В. (2019). Практиологічний компонент у структурі креативності науково-педагогічного працівника. *Вісник післядипломної освіти*, 7, 55-68. DOI: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-7\(36\)-55-68](https://doi.org/10.32405/2218-7650-7(36)-55-68).

4. Мельник Н. І. (2017). Феномен «професійної компетентності» в українській та європейській педагогічній теорії: порівняльний аспект. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 28, 54-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2017_28_11.

5. Мельничук І. М. (2021). Практиологізація як ключовий механізм модернізації вищої освіти в сучасних умовах. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, 80, 46-50. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.80.2.09>.

6. Повстин О. В. (2018). Практиологічний підхід у формуванні управлінської компетентності майбутніх фахівців у галузі безпеки людини. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*, 17, 151-155. DOI: <https://doi.org/10.32447/20784643.17.2018.21>.

7. Поліщук В. (2014). Практиологічний підхід як інноваційна основа вдосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник Ужгородського*

національного університету, 32, 148-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_32_55.

8. Романовська Л. І. (2020). Праксеологічний підхід: теоретико-методологічні аспекти. *Інноваційна педагогіка*, 157-162. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.31>.

9. Сидоренко В. В. (2017). Розвиток професійної компетентності сучасного педагога в умовах відкритої освіти: кластерний аналіз. *Професійна компетентність педагога в умовах оновленого змісту освіти та вимог ринку праці*, 8-17.

10. Скорик Т. В., Грицик Н. В. (2020). Реалізація праксеологічного підходу у контексті підготовки майбутнього вчителя до успішної професійної діяльності. *Педагогіка та психологія*, 63, 152-159. DOI: <http://doi.org/10.34142/2312-2471.2020.63.16>.

11. Фалинська З. З. (2017). Праксеологічний підхід до практичної підготовки майбутніх магістрів соціальної сфери. *Молодий вчений*, 12, 469-472.

Svitlana Strelbytska,

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD),

senior lecturer at the department of pedagogy and educational management Odessa

Academy of Postgraduate Education of the Odessa Regional Council
Odessa, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-1085-2456>

lawyerkonsult@gmail.com

THE ROLE OF THE PRAXEOLOGICAL APPROACH IN DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF EDUCATORS IN CONTINUOUS EDUCATION

Key words: *praxeology, praxeological approach, professional competence, continuous education*